

ДО ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ РИНКІВ

© 2014 **МОРОЗ О. В., НЕСЕН Л. М., ФІЛАТОВА Л. С.**

УДК 33.012.4

Мороз О. В., Несен Л. М., Філатова Л. С. До питання методології дослідження сучасних ринків

Мета статті полягає в дослідженні основних методологій аналізу законів ринку та формування конкурентного середовища, представлених у світовій економічній науці. Окреслено основні проблеми функціонування сучасних ринків та здійснення регулятивної політики. Узагальнено історію і методологію дослідження інституту ринку, здійснено критичний аналіз основних відомих джерел у даному контексті. Обґрунтовано адекватність основних теорій щодо можливостей вивчення та оптимізації стану ринків. Визначено детермінантну роль теорії недосконалої конкуренції у формуванні сучасних моделей ринку та ринкового регулювання. Представлено опис стану вітчизняного ринку молочної продукції із визначенням основних наявних дисфункцій та з урахуванням особливостей пострадянського економічного простору. Обґрунтовано, що перспективи подальших досліджень полягають у розробці адекватної регулятивної політики та її модернізації з огляду на наявність чітких, суспільно схвалених та економічно обґрунтованих орієнтирів для стимулювання поведінки основних агентів ринків.

Ключові слова: ринок, теорії ринку, дисфункції, конкуренція, стан функціональності.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 17.

Мороз Олег Васильович – доктор економічних наук, професор, кафедра менеджменту та моделювання в економіці, Вінницький національний технічний університет (Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна)

Несен Леонід Миколайович – кандидат технічних наук, доцент, кафедра менеджменту та моделювання в економіці, Вінницький національний технічний університет (Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна)

Філатова Любов Сергіївна – асистент, кафедра менеджменту та моделювання в економіці, Вінницький національний технічний університет (Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: filatovalyba@gmail.com

УДК 33.012.4

UDC 33.012.4

Мороз О. В., Несен Л. М., Філатова Л. С. К вопросу методологии исследования современных рынков

Цель статьи заключается в исследовании основных методологий анализа законов рынка и формирования конкурентной среды, представленных в мировой экономической науке. Обозначены основные проблемы функционирования современных рынков и осуществления регулятивной политики. Обобщена история и методология исследования института рынка, осуществлен критический анализ основных известных источников в данном контексте. Обоснована адекватность основных теорий о возможностях изучения и оптимизации состояния рынков. Определена детерминантная роль теории несовершенной конкуренции в формировании современных моделей рынка и рыночного регулирования. Представлено описание состояния отечественного рынка молочной продукции с определением основных имеющихся дисфункций и с учетом особенностей постсоветского экономического пространства. Обосновано, что перспективы дальнейших исследований заключаются в разработке адекватной регулятивной политики и ее модернизации, учитывая наличие четких, общественно одобренных и экономически обоснованных ориентиров для стимулирования поведения основных агентов рынков.

Ключевые слова: рынок, теории рынка, дисфункции, конкуренция, состояние функциональности.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 17.

Мороз Олег Васильевич – доктор экономических наук, профессор, кафедра менеджмента и моделирования в экономике, Винницкий национальный технический университет (Хмельницкое шоссе, 95, Винниця, 21021, Украина)

Несен Леонид Николаевич – кандидат технических наук, доцент, кафедра менеджмента и моделирования в экономике, Винницкий национальный технический университет (Хмельницкое шоссе, 95, Винниця, 21021, Украина)

Филатова Любовь Сергеевна – ассистент, кафедра менеджмента и моделирования в экономике, Винницкий национальный технический университет (Хмельницкое шоссе, 95, Винниця, 21021, Украина)

E-mail: filatovalyba@gmail.com

Moroz O. V., Nesen L. M., Filatova L. S. On the Question of Methodology of Studying the Modern Markets

The article is aimed to study the fundamental methodologies for the analysis of laws of the market and competitive environment, according to the world economic science. The main problems of functioning of modern markets and implementation of regulatory policy are outlined. The history and methodology of research regarding the market institute is summarized, a critical analysis of the main known sources in the given context is accomplished. Adequacy of the major theories as to means of studying and optimization of market was grounded. The determinate role of theory of imperfect competition in the formation of modern models of market and market regulation is defined. State of the domestic market of dairy products with defining the main existing dysfunctions and taking into account the peculiarities of post-Soviet economic space are described. The prospects for further research are substantiated as developing of adequate policy and its regulatory modernization, given the existence of clear, publicly endorsed and economically sound guides for stimulating the behavior of basic market agents.

Key words: market, market theories, dysfunctions, competition, state of functionality.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 17.

Moroz Oleg V. – Doctor of Science (Economics), Professor, Department of Management and Modeling in Economics, Vinnytsia National Technical University (Khmelnyske shose, 95, Vinnytsia, 21021, Ukraine)

Nesen Leonid M. – Candidate of Sciences (Engineering), Associate Professor, Department of Management and Modeling in Economics, Vinnytsia National Technical University (Khmelnyske shose, 95, Vinnytsia, 21021, Ukraine)

Filatova Liubov S. – Assistant, Department of Management and Modeling in Economics, Vinnytsia National Technical University (Khmelnyske shose, 95, Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: filatovalyba@gmail.com

У соціально-економічному контексті неочікуваний сценарій розвитку з початку 90-х рр. ХХ ст. пострадянських країн у процесі формування ринкової економіки можна віднести до одного з найбільш значущих феноменів сучасної цивілізації. Термін «неочікува-

ність сценарію розвитку» використаний у даному разі передусім з огляду на складний характер процесу загалом, що проявилось в низці трендів характерних соціально-економічних проблем і трансформації останніх до тривалих усталених тенденцій, вирішення яких залицяється

проблематичним уже більш двох десятиліть. Таким чином, формування ринкової економіки в Україні зокрема стало тим проблемним процесом, який не має й досі належного наукового тлумачення. Існує достатньо аргументована система поглядів на закономірність кризового характеру ринкових трансформацій у величезній кількості країн [1], тобто мова йде про проблему світового рівня. Вочевидь, в економічній теорії немає прямих відповідей на те, чому зазначені трансформації супроводжувалися дисфункціями і що слід робити сьогодні для усунення таких. Питання є цікавим у науковому аспекті, проте, без перебільшення, є життєво важливим у прикладному плані – для долі окремих людей, економік, суспільств. Усе це актуалізує дослідження суті ринку та ринкових відносин як індикатора ефективності по суті апіорі безальтернативного вектора суспільного розвитку.

Головна гіпотеза дослідження будувалася на припущенні про відсутність належної наукової теорії і, відповідно, загалом методології адекватного дослідження універсального ринку та окремих реальних ринків, що стало головним фактором низької результативності процесу побудови ринкової економіки на пострадянському просторі й в Україні зокрема; у свою чергу, це закономірно визначило відсутність вірної ідеології реформування та прикладного інструментарію регуляторної політики. Методологія авторів даної статті передбачала необхідність вивчення інституту ринку з позицій теорії недосконалої конкуренції. Безпосередньо метою статті є здійснення узагальнення аргументів на користь залучення згаданої теорії; відповідно до завдань досліджень стали детальний історичний та гносеологічний опис відомих теорій ринку із визначенням обмежень кожної з ідеологій, представлення (популяризація) теорії недосконалої конкуренції відповідно до позиції її фундаторів, а також розгляд проблемних моментів загальної дискусії про адекватність таких теорій на прикладі вітчизняного ринку молочної продукції.

Становлення загальної теорії ринку має певну і достатньо логічну історію. Так, фахівцями у сфері історії економічних вчень окреслено [2], що формування першої ринкової концепції правомірно віднести до епохи пізнього меркантилізму XVI – XVII ст.; відповідно даний концепт було побудовано на визначальній ролі золота та коштовностей як грошових еквівалентів, провідній ролі торгівлі на основі активного торговельного балансу, а також виключно значній ролі держави в регулюванні економічних відносин за критерієм забезпечення протекціонізму національним економікам. Водночас стверджувати про наявність достатньо систематизованих теоретичних розробок на користь саме такої моделі ринку достатньо складно в силу відсутності відповідних наукових робіт із достатньою аргументацією. Тим не менше, меркантилістська модель ринку стала певною «точкою відліку» для подальших наукових пошуків у процесі формування загальної теорії ринку.

Поява у XVII ст. нової ідеології економічного розвитку, сформульованої в постулатах англійської школи класичної політичної економії, стала свого часу по суті альтернативною парадигмою до меркантилізму. Сут-

ність нового погляду полягала, у числі інших моментів, насамперед в ідеології «економічного лібералізму», яка передбачала вільну конкуренцію, вільну торгівлю, вільне ціноутворення та невтручання держави у справи економіки. Історично дана теза була представлена в числі перших у роботах У. Петті [3]. Натомість повне логічне завершення як теоретичний концепт ідеологія розвитку суспільства із «вільним» ринком отримала в роботі А. Сміта «Дослідження про природу та причини багатства народів» [4]. У подальшому, окрім низки робіт інших учених, теорія вільного ринку стала предметом детального дослідження у роботах Ж.-Б. Сея [5]. Ця точка зору передбачала ідею максимізації основних характеристик ідеології економічного лібералізму як головної умови безкризового і успішного соціально-економічного розвитку. У науковій літературі достатньо акцентовано увагу на ролі «закону ринків» (або закону Сея) і на тому [2], що такий підхід розглядався як безальтернативний до 30-х рр. XX ст. Роботи таких вчених, як С. Сімонді [6], К. Маркса [7], Ж. Прудона [8] та ін., критичні щодо ідеології економічного лібералізму, у цей період, очевидно, були сприйняті суспільством скоріше як поодинокі маргінальні погляди.

Перегляд ідей економічного лібералізму в інтерпретації класичної політекономії мав місце після Великої депресії 1930-х рр. Нагадаємо, що світова економічна криза 1929 р. не мала по суті наукового пояснення в положеннях політекономії, що і надало поштовх до нових наукових пошуків. У 1933 р., уже після виходу в цілому світових економік із кризи, з'явилися роботи Дж. Робінсон [9] та Е. Чемберліна [10], де було відповідно сформульовано теорії недосконалої та монополістичної конкуренції. У 1936 р. вийшла у світ робота Д. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей» [11], де, так само як і в роботах Дж. Робінсон та Е. Чемберліна, було акцентовано увагу на тому, що реальний ринок функціонує за законами, які не вписуються в модель вільного ринку та економічного лібералізму, і саме тому потребує державного регулювання.

Аналізування розвитку світової економічної науки з цього часу свідчить, що питання моделювання ринку стають провідними. Детальне дослідження визначило формування таких наукових течій, як неота посткейнсіанство [2], неолібералізм [12, 13], інституціоналізм [14] і низка синтезованих доктрин (наприклад, підхід за П. Самуельсоном [15] та ін.). Очевидно, дискусія між цими напрямками точилася саме навколо питань сутності ринків, можливості їхнього регулювання, забезпечення певного оптимального стану та безкризового розвитку. Переважна більшість Нобелівських премій у галузі економіки були надані за дослідження ринків і основ їхнього моделювання.

У країнах із транзитивною економікою питання побудови ринкових відносин логічно ставало в різні часи першочерговими. В Україні теорія ринків вивчалася такими дослідниками, як А. Чухно, Г. Філюк, В. Базилевич, С. Мочерний, Л. Дейнеко, Т. Осташко, В. Точилін та ін. Значення цих робіт полягає, як вважаємо, насамперед у популяризації загальної теорії ринку.

Тим не менше, якими б не були приватні оцінки тих чи інших робіт із питань теорії ринків у новітній економічній історії, фактом є те, що зростання кількості таких робіт супроводжувалося все меншим розумінням сучасного стану ринків, можливості передбачати кризи та ефективно регулювати їхній розвиток. Яскравим прикладом може служити наведений Т. Унковською [16] факт про те, що у 1997 р. зазначену премію отримали Р. Мертон і М. Шоулз («За нові методи оцінки вартості деривативів»), а у 1998 р. хедж-фонд LTCM зазнав катастрофічних втрат, які спровокували кризу цілої мережі фінансових інститутів США при тому, що обидва лауреати входили до ради директорів фонду.

Реальністю сьогодення є і те, що дисфункції процесу формування ринкового середовища у країнах із транзитивною економікою носять практично повсюдний характер із тенденції до загострення відповідних проблем. Звідси можна стверджувати про парадокс сучасної економічної науки, який полягає в інтуїтивному розумінні безальтернативної провідної ролі фактора ринку в суспільному розвитку, з одного боку, а, з іншого, – у відсутності прийнятної – логічної, спрощеної до результативного прикладного застосування – теоретичної бази процесу формування та регулювання сучасного ринку.

Для обґрунтування досліджень методологічного рівня автори вважають за доцільне означити типовий приклад ринкових дисфункцій на прикладі українського ринку молочної продукції. Наведені нижче цифри залучено з офіційних статистичних збірників [17].

Як відомо, виробництво молока в УРСР було однією з основних спеціалізацій в рамках народногосподарського комплексу колишнього СРСР. Відповідно великі обсяги виробництва (24508 тис. т у 1990 р.) досягалися за відносно високим у порівнянні із середніми показниками по СРСР рівнем продуктивності (2863 кг на корову); виробництво було зосереджено на великотоварних фермах у колгоспах і радгоспах (лише 24% виробленого молока у приватному секторі). Галузь мала відносно високу рентабельність, хоча існувала за умови досить високого рівня державних дотацій. Була створена достатньо насичена інфраструктура переробних підприємств. При цьому інтенсивність виробництва (за показниками продуктивності) в УСРС була незрівнянно меншою (приблизно втричі), ніж в економічно розвинутих країнах світу.

Формування ринкової економіки з початку 90-х рр. ХХ ст. безпосередньо вплинуло на галузь. Прямі та опосередковані показники такого впливу можуть бути визначені переважно як негативні. Так, до 2000 р. обсяги виробництва молока та кількість молочної череди зменшилися приблизно двічі. Виробництво перемістилося з великотоварного сектора у приватний, що різко негативно відбилося на показниках якості продукції. Рентабельність галузі, втративши більшість дотацій, скоротилася до усталено збиткового рівня (–23,5% у 1995 р., –6,0% у 1999 р.). Більше половини молокопереробних підприємств припинили свою діяльність. Ризик ефективності виробництва в галузі різко підвищився по мірі зростання залежності від експорту на малопривабливі ринки країн СНД (переважно в Росію). Ще одним супутнім,

але не менш важливим наслідком стало різке зменшення кількості робочих місць на селі – за нашими даними, на прикладі АПК Вінницької області, це скорочення внаслідок згортання тваринництва склало більше 40%.

Спад 1990-х рр. змінився стабілізацією у 2010-х рр., проте про будь-які істотні позитивні зміни після 2010 р. стверджувати складно. До останніх можна віднести поступове зростання продуктивності тварин і підвищення рентабельності в останні роки; позитиви, на думку експертів, були викликані не модернізаціями в галузі, а зростанням цін на продовольство у світі.

Кінцевим результатом дисфункціонального змісту слід визнати наявність яскраво вираженого економічного конфлікту між всіма учасниками даного ринку: 1) виробниками сировини (переважно селянами-одноосібниками); 2) переробниками молока; 3) торговельними мережами; 4) державними інститутами, які мають відношення до галузі. Цей конфлікт проявляється у взаємних претензіях щодо занижених цін на сировину, низьку якість продукції, високу собівартість переробки та реалізації, значно впливають також політичні фактори у здійсненні експорту продукції, а також низький рівень державної підтримки та її ефективності. При цьому всіма учасниками ринку відчувається істотна небезпека по мірі подальшої інтеграції галузі до світових ринків. Таким чином, ситуація, коли практично всі агенти окремого ринку незадоволені існуючим станом, є прямим індикатором дисфункціональності існуючої моделі ринкових відносин.

Зазначене стає ще більш очевидним, коли ринок молочної продукції порівнювати, наприклад, із вітчизняним ринком оліє-жирової продукції. В обох випадках мова йде про наявність величезного потенціалу в Україні, але і стан, і перспективи ринків виглядають діаметрально протилежними, хоча на вихідному етапі початку 1990-х рр. галузі мали приблизно однакові стартові можливості. Зазначена ситуація потребує детального дослідження – методологічного і теоретичного насамперед, що в результаті надасть можливість розробити більш результативну і ефективну стратегію регуляцій.

Методологія (логіка пізнання) дослідження інституту ринку передбачає вибір якогось із відомих (або новостворених) теоретичних концептів у порівнянні з відомими іншими. Вибір методології означає вибір такої позиції з наведенням аргументів на користь саме цього на протипагу іншим підходам. Вибір методології не є схоластичним питанням, а означає вибір ідеології погляду на сутність і роль ринку, що в прикладному сенсі означає наявність відповіді на питання про доцільність, можливість, сутність і межі втручання/регулювання ринку. Таким чином, першим є питання означення альтернатив у такому виборі.

У контексті визначення змістовного поля загальної теорії ринку (а звідси – відповідних моделей, які побудовані на інтелектуальному комплексі таких теорій) вважаємо за можливе означення – як принципово окремих – таких методологічних підходів:

1. Меркантилістська модель.
2. Модель вільного ринку А. Сміта і Ж.-Б. Сея.

3. Модель недосконалої/монопольної конкуренції Дж. Робінсон і Е. Чемберліна.

4. Модель Д. Кейнса.

5. Неокейнсіанські моделі.

6. Неоліберальна модель.

7. Інституціональна модель.

Усі інші варіації слід розглядати як клонові до вищевказаних.

У табл. 1 наведено короткий опис зазначених моделей із визначенням основного змісту цих підходів, а також те, як при цьому тлумачиться зміст відповідної регулятивної політики. Слід особливо підкреслити наявність щонайменше окремих логічних змістовних елементів у кожній моделі, які представляють якусь методологічну і прикладну цінність; при цьому всі вони (окрім інституціональної) різною мірою втілювалися у практику в минулому або ж зберігають актуальність.

Так, сьогодні в економічній політиці переважної більшості країн світу втілюється ряд елементів меркантилістської моделі (концепт про активний торговельний баланс, політику протекціонізму і т. ін.); моделі вільного

ринку, кейнсіанська і неокейнсіанська, неоліберальна – склали основу безпосередньої офіційної економічної політики ряду країн у різні часи впродовж достатньо тривалого періоду.

Тим не менше, опис методологічних особливостей цих моделей потребує, як вважаємо, певного змістовного упорядкування. Передусім слід виділити т. зв. «базові» моделі. Під цим терміном розуміємо наявність принципових вихідних методологічних позицій, які в подальшому змінювалися, коригувалися, уточнювалися. До базових моделей слід віднести меркантилістську, модель «вільного ринку» в інтерпретації А. Сміта, а також інституціональну модель (рис. 1). По суті досліджуваного питання, усі наступні теорії та сформовані на їхній базі моделі являють собою похідні варіанти, що методологічно відштовхуються від базових. При цьому слід особливо підкреслити наявність змістовного антагонізму між меркантилістською моделлю та моделлю «вільного ринку», в основі чого лежать альтернативи відповідно політики протекціонізму та економічного лібералізму. Натомість інституціональна модель являє собою скоріше академіч-

Таблиця 1

Аналізування основних моделей ринку за відповідними теоретичними концептами

Формалізовані доктрини	Джерело	Основний зміст доктрини	Зміст детермінованої регулятивної політики
Меркантилістська модель	[2]	Головний критерій ефективності ринку – максимізація грошових потоків у країні, передусім за рахунок торговельних операцій	Створення найбільш можливо сприятливих умов для вітчизняної економіки, у першу чергу – торгівлі, досягнення активного торговельного балансу, всіляке обмеження імпорту
Модель вільного ринку А. Сміта і Ж.-Б. Сея	[4, 5]	Ринок буде завжди закономірно ефективним у силу внутрішнього, практично необмеженого (за умов досягнення необхідного рівня лібералізації) потенціалу	Мінімізація державного втручання в економіку, першочерговий розвиток сфери виробництва, підпорядкована грошова політика
Модель недосконалої/монопольної конкуренції Дж. Робінсон і Е. Чемберліна	[9, 10]	Вільної конкуренції і, відповідно, вільного ринку об'єктивно не існує. Реальний ринок є апріорі недосконалим і побудований на детермінантах наявності певних монопольних характеристик (переваг)	Державне регулювання ринку об'єктивно є необхідним, але за мету повинно мати захист конкурентного середовища та забезпечення певного функціонального стану
Модель Д. Кейнса	[11]	Ринковий механізм є об'єктивно недосконалим. Самовідновлення ринку є обмеженим у силу закономірних диспропорцій щодо обігу грошових і ресурсних потоків	Антикризове державне регулювання (у разі необхідності) з метою забезпечення максимально можливої зайнятості є необхідним
Неокейнсіанські моделі	[2]	Аналогічно до моделі Д. Кейнса	Системне державне регулювання з метою забезпечення високих темпів економічного зростання є необхідним
Неоліберальна модель	[12, 13]	Потенціал ринкових відносин є практично невичерпним, але недосконалим і тому – вразливим	Системне, але обмежене регулювання ринку з метою захисту конкурентного середовища є необхідним
Інституціональна модель	[14]	Ринок, як і всі інші складові суспільства та суспільних відносин, представляє собою набір інститутів. Ефективність соціально-економічних відносин (і ринку) є результатом комбінованого впливу функцій як результату існування таких інститутів	Державні регуляції є необхідними; у своїй основі такі спрямовані на інституційні складові ринку (та економіки і суспільства в цілому) з метою дотримання суспільно схваленої пропорції між узгодженими функціями відповідних інститутів

Джерело: аворське узагальнення вказаних літературних джерел.

ний підхід особливого аналізу ринку, тобто по суті може бути використаним для аргументації на користь будь-якої іншої базової (та інших) моделей.

Методологічна ретроспектива процесу становлення наступних теорій (моделей) ринку по відношенню до базових (I порядку) представлено на *рис. 2*. Такі теорії було поділено за ретроспективою – на моделі відповідно II та III порядку. Таким відображенням ми хотіли насамперед підкреслити те, що методологічно меркантилістська та інституціональна моделі фактично теоретичної спадщини не мали, хоча, як вже згадувалося, окремі змістовні елементи та методи аналізу збереглися або ж достатньо активно використовуються сьогодні. Таким чином, сукупність зазначених відомостей дозволяє стверджувати, що домінуючий на сьогодні варіант

загальної теорії ринку передусім ґрунтується на моделі «вільного ринку» класичної політекономії.

При цьому епохальним по суті етапом стала поява у 30-х рр. XX ст. двох теорій II порядку – Дж. М. Кейнса, яка визначила в подальшому формування свого певного аналогу у вигляді неокейнсіанської моделі, а також теорій недосконалої конкуренції. Хотіли б особливо підкреслити, що під останньою розуміємо дві теорії: недосконалої конкуренції Дж. Робінсона і монополістичної конкуренції Е. Чемберліна. Вважаємо, що за низкою принципових моментів ці дві теорії охоплюють єдине проблемне поле, спростовуючи тезу про наявність як такої «вільної конкуренції» та підкреслюючи, що в реальному середовищі конкуренція недосконалого/монополістичного типу спростовує (а вірніше – уточнює) ці

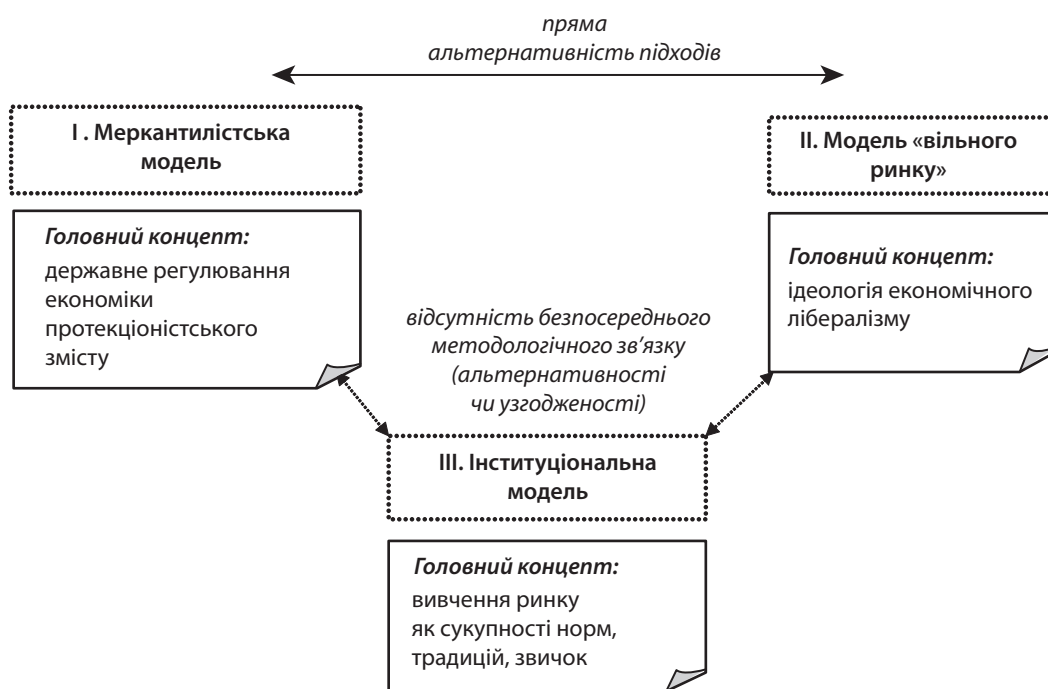

Рис. 1. Опис методології узгодженості базових теорій/моделей ринку

Джерело: авторські дослідження на основі вказаних літературних джерел [2, 4, 5, 9 – 15].

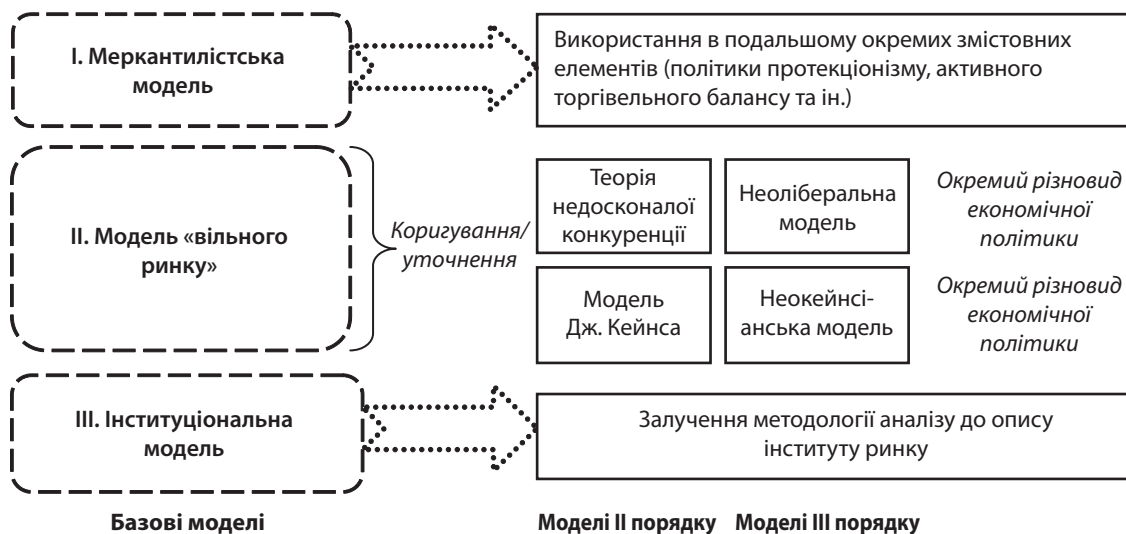

Рис. 2. Ретроспектива формування основних теорій/моделей ринку

Джерело: авторські дослідження на основі вказаних літературних джерел [2, 4, 5, 9 – 15].

лий ряд постулатів класичної політекономії. Зазначений аспект є не лише теоретичною дискусією, а визначає: по-перше, перегляд ролі та сутності регулятивної політики, а, по-друге – характеру економічних процесів на реальних ринках і змісту останніх.

Слід зазначити, що розвиток у подальшому теорій недосконалої конкуренції може розглядатися на прикладі формування неоліберальної моделі ринку. Ця загальна теза, звісно, повинна бути уточненою з огляду на існування різних наукових шкіл неолібералізму – монетарної, фрайбузької та ін. Але так чи інакше, уся теорія неолібералізму та відповідна економічна політика західних країн у 80-90-ті рр. ХХ ст. передбачали ідею недосконалої реального конкурентного середовища та ринку, а також необхідність їхнього захисту як чи найголовнішу ціль регуляцій.

Позиція авторів даної статті відрізняється від переважаючої точки зору істориків економічної науки про те, що теорії Дж. Робінсон і Е. Чемберліна стала попередніми до теорії Кейнса і складають у сукупності єдине ціле. Насправді, теорії недосконалої конкуренції лише також, як і кейнсіанство, поставили під сумнів тезу про неспростовність «закону ринків», наводячи для цього більш, ніж серйозні аргументи (наприклад, описану Дж. Робінсон картину занепаду ринкової економіки за умови наявності вільної конкуренції). Проте у своїй основі теорії недосконалої конкуренції є принципово іншою системою поглядів, і, на наш погляд, більш адекватною. Водночас доказ такої адекватності залишається практично невисвітленим науковим питанням і в Україні, і у світі.

ВИСНОВКИ

Питання регулювання ринку та набуття ними прийнятних характеристик функціональності справедливо можна віднести до найбільш актуальних і досліджених у світовій економічній літературі. Існують серйозні проблеми зі станом ринків на економічному просторі пострадянських країн, у т. ч. України. Тим не менше, особливо в країнах із транзитивною економікою методологічна основа відповідного аналізування та моніторингу практично відсутня. Досвід інших країн використовується хаотично та з високою проблемністю щодо результативності регуляцій. Причини цього полягають, у числі інших, у явно некоректній формі інтерпретації основних відомих теорій ринку, передусім теорії недосконалої/монопольної конкуренції. Вивчення та залучення потенціалу такої теорії можна розглядати як першочергове завдання вітчизняної економічної науки та практики. Перспективи подальших досліджень полягають, на нашу думку, в обґрунтуванні наукових засад формування державної регулятивної політики саме на основі принципів положень вказаної теорії, чого в Україні до цього часу практично не здійснювалося. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Сото Э. Загадка капитала / Эрнардо де Сото / Пер. с англ. – М. : ЗАО «Олимпик-Бизнес», 2004. – 272 с.

2. Історія економічних вчень : підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. А. М. Поручник та ін. ; за ред. Л. Я. Корнійчук. – К. : КНЕУ. – 2001. – 564 с.

3. Петти В. Экономические и статистические работы / Вильям Петти. – М. : Соцэкгиз, 1940. – 324 с.

4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Адам Смит. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.

5. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Жан-Батист Сэй. – М. : Дело, 2000. – 540 с.

6. Сисмонди Ж. С. Новые начала политической экономии в его отношении к народонаселению / Жан Сисмонд де Сисмонди. – В 2-х т. – М. : Соцэкгиз, 1967. – 937 с.

7. Маркс К. Нищета философии / Карл Маркс. – М. : Госполитиздат, 1980. – 89 с.

8. Прудон Ж. Что такое собственность. Исследование о принципе права и власти / Ж. Прудон. – М. : Соцэкгиз, 1964. – 194 с.

9. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции / Джоан Робинсон. – М. : Юрайт, 1986. – 450 с.

10. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции: реориентация теории стоимости / Э. Чемберлин. – М. : Юрайт, 1996. – 650 с.

11. Кейнс Д. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей / Джон Мейнард Кейнс. – К. : Либідь, 1999. – 190 с.

12. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.

13. Хайек Ф. Индивидуализм и экономический порядок / Фридрих Хайек. – Челябинск : Социум, 2011. – 394 с.

14. Клейнер Г. Б. Эволюция институциональных систем / Г. Б. Клейнер ; ЦЭМИ РАН. – М. : Наука, 2004. – 240 с.

15. Самуэльсон П. Экономика / Пол Самуэльсон, Вильям Нордхаус. – М. : Вильямс, 2008. – 1360 с.

16. Унковська Т. Макроекономічне моделювання: сучасні виклики і перспективи розвитку // Макроекономіка. – 2013. – № 2. – С. 43 – 60.

17. Статистичний щорічник України за 2013 р. – К. : Консультант, 2013. – 574 с.

REFERENCES

Chamberlin, E. *Teoriia monopolisticheskoy konkurentzii: reorientatsiia teorii stoimosti* [The theory of monopolistic competition: reorientation of the theory of value]. Moscow: Yurayt, 1996.

Korniichuk, L. Ya. et al. *Istoriia ekonomichnykh vchen* [History of Economic Thought]. Kyiv: KNEU, 2001.

Keins, D. *Traktat pro hroshovu reformu. Zahalna teoriia zainiatosti, vidsotku ta hroshei* [A treatise on monetary reform. The General Theory of Employment, Interest and Money]. Kyiv: Lybid, 1999.

Khayek, F. *Individualizm i ekonomicheskii poriadok* [Individualism and Economic Order]. Cheliabinsk: Sotsium, 2011.

Kleyner, G. B. *Evolutsiia institutsionalnykh sistem* [The evolution of institutional systems]. Moscow: Nauka, 2004.

Marks, K. *Nishcheta filosofii* [The Poverty of Philosophy]. Moscow: Gospolitizdat, 1980.

Prudon, Zh. *Chto takoe sobstvennost. Issledovanie o printsipe prava i vlasti* [What is a property. Study on the principle of law and government]. Moscow: Sotsekgiz, 1964.

Petti, V. *Ekonomicheskie i statisticheskie raboty* [Economic and statistical work]. Moscow: Sotsekgiz, 1940.

Porter, M. *Konkurentsiia* [Competition]. Moscow: Viliams, 2005.

Robinson, Dzh. *Ekonomicheskaiia teoriia nesovershennoy konkurentsiia* [The economic theory of imperfect competition]. Moscow: Yurayt, 1986.

Sismondi, Zh. S. *Novye nachala politicheskoy ekonomii v ego otnoshenii k narodonaseleniiu* [New beginnings of political economy in its relation to population]. Moscow: Sotsekgiz, 1967.

Soto, E. *Zagadka kapitala* [The Mystery of Capital]. Moscow: Olimpik-Biznes, 2004.
 Smit, A. *Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov* [The Wealth of Nations]. Moscow: Sotsekgiz, 1962.
 Sey, Zh.-B. *Traktat po politicheskoy ekonomii* [A treatise on political economy]. Moscow: Delo, 2000.

Samuelson, P., and Nordkhaus, V. *Ekonomika* [The Economy]. Moscow: Viliams, 2008.
Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2013 r. [Statistical Yearbook of Ukraine for 2013]. Kyiv: Konsultant, 2013.
 Unkovska, T. "Makroekonomichne modeliuвання: suchasni vyklyky i perspektyvy rozvytku" [Macroeconomic Modeling: Challenges and prospects]. *Makroekonomika*, no. 2 (2013): 43-60.

УДК 339.924

НАПРЯМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

© 2014 ДАЛЕВСЬКА Н. М.

УДК 339.924

Далевська Н. М. Напрями функціональної трансформації суб'єктів міжнародних відносин за умов глобалізації світової економіки

Метою статті є визначення структурних компонентів функціональної трансформації суб'єктів міжнародних відносин у межах світового політико-економічного простору, дослідження основних імперативів формування гео економічних інтересів суб'єктів міжнародних відносин, розгляд стратегії балансу інтересів суб'єктів міжнародних відносин на засадах інтеграційного партнерства. У статті проаналізовано співіснування суб'єктів міжнародних відносин у межах світового політико-економічного простору. Використано метод інституційного аналізу, який дозволив провести дослідження напрямів функціональної трансформації суб'єктів міжнародних відносин за умов глобалізації світової економіки. Обґрунтовано необхідність забезпечення національних інтересів держав через інтернаціоналізацію господарських зв'язків між суб'єктами міжнародних відносин і легітимацію міжнародної влади. Запропоновано схему структурних компонентів функціональної трансформації суб'єктів міжнародних відносин у межах світового політико-економічного простору. Розроблено вихідні позиції інтересів суб'єктів міжнародних відносин на засадах інтеграційного партнерства. Зроблено висновок, що баланс інтересів суб'єктів міжнародних відносин визначається рівнем розвитку відцентрових і доцентрових сил з урахуванням щільності та характеру соціальних комунікацій у межах світового політико-економічного простору.

Ключові слова: міжнародні відносини, суб'єкти міжнародних відносин, світовий політико-економічний простір, інтеграційне партнерство, глобалізація світової економіки.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 26.

Далевська Наталія Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економічної теорії та державного управління, Донецький національний технічний університет (вул. Артема, 58, Донецьк, 83001, Україна)

E-mail: dalevska_n.a@mail.ru

УДК 339.924

Далевская Н. М. Направления функциональной трансформации субъектов международных отношений при условиях глобализации мировой экономики

Целью статьи является определение структурных компонентов функциональной трансформации субъектов международных отношений в пределах мирового политико-экономического пространства, исследование основных императивов формирования геоэкономических интересов субъектов международных отношений, рассмотрение стратегии баланса интересов субъектов международных отношений на принципах интеграционного партнерства. В статье проанализировано существование субъектов международных отношений в пределах мирового политико-экономического пространства. Использован метод институционального анализа, позволяющий провести исследование направлений функциональной трансформации субъектов международных отношений в условиях глобализации мировой экономики. Обоснована необходимость обеспечения национальных интересов государств через интернационализацию хозяйственных связей между субъектами международных отношений и легитимацию международной власти. Предложена схема структурных компонентов функциональной трансформации субъектов международных отношений в пределах мирового политико-экономического пространства. Разработаны исходные позиции интересов субъектов международных отношений на принципах интеграционного партнерства. Сделан вывод о том, что баланс интересов субъектов международных отношений определяется уровнем развития центробежных и центростремительных сил с учетом плотности и характера социальных коммуникаций в пределах мирового политико-экономического пространства.

Ключевые слова: международные отношения, субъекты международных отношений, мировое политико-экономическое пространство, интеграционное партнерство, глобализация мировой экономики.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 26.

Далевская Наталья Михайловна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономической теории и государственного управления, Донецкий национальный технический университет (ул. Артема, 58, Донецк, 83001, Украина)
E-mail: dalevska_n.a@mail.ru

UDC 339.924

Dalevska N. M. Directions of Functional Transformation of International Entities within Globalized World Economy

The article is aimed at identifying the structural components of functional transformation of international entities within the frame of global political and economic space, studying of the basic imperatives of forming of geo-economical interests of international actors, exploring of strategy to balance the interests of international entities on the principles of integration and partnership. The article analyzes the co-existence of international actors within the global political and economic space. The method of institutional analysis, which allows to carry out a study on the functional transformation of international relations within globalized world economy, was used. The necessity of ensuring the national interests of states through the internationalization of economic relations between the international entities, as well as need for legitimization of an international authority, were substantiated. A scheme of structural components of a functional transformation of international entities within the global political and economic space is proposed. The initial positions of interests of international entities on the principles of integration partnership were elaborated. It is concluded that the balance of interests of international entities is determined by the level of development of the centrifugal and centripetal forces, taking into account the density and character of social communication within the worldwide political and economic space.

Key words: international relations, international entities, worldwide political-economic area, integration partnership, globalization of the world economy.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 26.

Dalevska Nataliya M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Public Administration, Donetsk National Technical University (vul. Artema, 58, Donetsk, 83001, Ukraine)

E-mail: dalevska_n.a@mail.ru